

До спеціалізованої вченої ради Д 35.052.23

у Національному університеті «Львівська політехніка»,

вул. Князя Романа, 1/3, м. Львів, 79008

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора Колба Олександра Григоровича на дисертацію Затолочного Віталія Семеновича за темою «Кримінальна відповідальність за завідомо незаконне затримання, привід, домашній арешт, тримання під вартою», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 - кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право.

Проведений правовий моніторинг кваліфікаційної наукової праці на правах рукопису В.С. Затолочного, автореферату, ознайомлення з його публікаціями, матеріалами апробації, дає підстави стверджувати, що автором було проведено правовий аналіз теми, актуальної в теоретичному та практично-прикладному контексті, сформульовано висновки і пропозиції, що презентуються для захисту.

Оцінюючи дисертацію у якості автономного, завершеного інтелектуального продукту, можна переконатися, що автор досягнув поставлених перед собою цілей, роботу виконав на належному науковому, методологічному рівні. Загальний висновок підтверджується за основними критеріями, за якими оцінюються наукові дослідні роботи.

Актуальність теми дослідження окреслена вимогами сьогодення. Відповідно до Закону України від 14 квітня 2022 року «Щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану», внесено доповнення до статті 7 КПК України «Загальні засади кримінального провадження»: «Зміст та форма кримінального провадження в умовах воєнного стану повинні відповідати загальним

засадам кримінального провадження, зазначеним у частині першій цієї статті, з урахуванням особливостей здійснення кримінального провадження, визначених розділом IX¹ Кодексу». Тим самим, законодавець «маркерував» свою перманентну та однозначну позицію, що й під час оголошеного воєнного стану, безсумнівна цінність дотримання, поваги й розуміння особистих та процесуальних правових інтересів учасників провадження, за винятком чітко окреслених випадків.

Таким чином, кожен має право на забезпечення права на свободу та особисту недоторканність, на кримінально – правовий захист від завідомо незаконне затримання, приводу, арешту, тримання під вартою.

Спеціальною правовою гарантією недоторканності особи є встановлення КК України (розділ XVIII Особливої частини КК України) кримінальної відповідальності службових осіб, наділених правом затримання, приводу, домашнього арешту, тримання під вартою, притягнення до кримінальної відповідальності й допиту впродовж досудового розслідування. Неправомірне (злочинне) застосування запобіжних та інших заходів не створюють необхідних умов для досягнення мети, що стоїть перед правосуддям і дискредитує органи, які його здійснюють.

Актуальність наукового дослідження В.С. Затолочного обумовлена також й тим, що незважаючи на достатню кількість напрацювань вітчизняних та закордонних науковців з питань кримінально-правової охорони правосуддя, комплексних досліджень кримінальних правопорушень, пов'язаних з завідомо незаконним затриманням, приводом, домашнім арештом, триманням під вартою, не проводилося. Науковцями здебільшого досліджувалися питання суб'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 371 КК України, кримінологічні питання запобігання та протидії завідомо незаконним затриманням,

приводам, домашнім арештам, триманням під вартою, загальнотеоретичні питання відповідальності суддів та правоохоронців у цілому тощо.

Автор коректно визначив мету та завдання дослідження, обрав відповідну методику його проведення. Саме тому обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, що сформульовані у дисертації, їх достовірність не викликають жодних сумнівів. Дисертантом опрацьовано достатню кількість (159 найменувань) джерел, присвячених тематиці наукового дослідження. При цьому, автором досліджена історію розвитку вітчизняного законодавства за завідомо незаконне затримання, привід, домашній арешт, тримання під вартою; проаналізоване кримінальне законодавство зарубіжних держав щодо цього питання; визначено зміст родового та безпосереднього об'єктів, а також предмета цього складу кримінального правопорушення; розглянута характеристика кваліфікуючих ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого статтею 371 КК України та особливості кваліфікації завідомо незаконного затримання, приводу, домашнього арешту, тримання під вартою.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що автором спростовано наявну в науці думку, що кримінальна відповідальність за незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою на українських землях вперше була передбачена в Судебнику 1550 р. Доведено, що елементи подібних норм містилися ще в «Руській правді» та Литовських статутах, проте вперше норми, що прямо передбачали кримінальну відповідальність уповноважених посадових осіб за окреслені діяння, були встановлені лише в ст. 649 глави 37 Кримінального уложення 1903 р.; спростовано позицію вчених, які зазначають, що в більшості держав Європи спеціальних норм, які встановлюють відповідальність за незаконні затримання, взяття під варту та утримання під вартою, немає. Проведений аналіз кримінального

законодавства окремих держав Європи, дає підстави стверджувати, що карність незаконного позбавлення волі, традиційно забезпечується саме завдяки виділенню спеціальних норм, які передбачають кримінальну відповідальність за незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою; встановлено, що основним безпосереднім об'єктом складу кримінального правопорушення «завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою» є регламентована законодавством діяльність суду та правоохоронних органів з реалізації мети і завдань правосуддя (в його широкому розумінні) щодо забезпечення законного затримання, приводу, домашнього арешту та тримання під вартою, а додатковим обов'язковим об'єктом - життя і здоров'я особи, її свобода й особиста недоторканність, а також майнові та інші права й законні інтереси; доведено, що закріплення в диспозиції ч. 1 ст. 371 КК України відповідальності за завідомо незаконний привід суперечить принципу формування кримінально-правової норми через відмінність основного безпосереднього об'єкта цього кримінального правопорушення від основного безпосереднього об'єкта завідомо незаконних затримання, домашнього арешту чи тримання під вартою, оскільки привід виступає різновидом кримінальної процесуальної санкції, застосовуваної до певних учасників кримінального судочинства в разі невиконання покладеного на них обов'язку з'являтися за з викликом компетентних органів, тоді як затримання й домашній арешт є запобіжними заходами, покликаними запобігти неналежній поведінці підозрюваного або обвинуваченого; доведено, що у випадку розслідування кримінального правопорушення групою слідчих, суб'єктом завідомо незаконного затримання має вважатись член цієї групи, що діяв відповідно до наданих йому керівником групи повноважень, а також сам керівник, якщо він діяв як слідчий або використав для цього процесуально підлеглого йому слідчого, який перебував в омані щодо законності

вчинюваного ним діяння. За умови усвідомленої спільності діяння цих суб'єктів, має місце співвиконавство у вчиненні завідомо незаконного затримання.

Зміст, структура дисертації, коло розглянутих у ній питань та сформульовані результати, пропозиції свідчать про те, що автор провів глибоке наукове дослідження. Достовірність та обґрунтованість висновків забезпечені за рахунок використання здобувачем наукового ступеня загальнонаукових та спеціальних методів у їх поєднанні. За допомогою логіко-правового методу, а також методу системного аналізу вдалося проаналізувати об'єктивні і суб'єктивні ознаки кримінальних правопорушень, передбачених ст. 371 КК України, а також виявити недоліки в побудові вказаної норми. Історико - правовий метод дозволив проаналізувати історичні етапи становлення і розвитку не лише кримінально-процесуальних приписів, які закріплювали порядок затримання й арешту, але й кримінально-правових положень, які встановлювали відповідальність за незаконне застосування останніх. Із використанням статистичного методу було обґрунтовано теоретичні висновки і твердження дисертаційної роботи. У науковій роботі використано праці вітчизняних і зарубіжних учених з філософії, загальної теорії права, кримінального права, кримінології, кримінально процесуального права, криміналістики, а також енциклопедичні та довідкові видання. Законодавчим підґрунтям роботи є Конституція України, Кримінальний та Кримінальний процесуальний кодекси України, інші закони України, закони і кодекси окремих іноземних держав, постанови Пленуму Верховного Суду України, постанови палати, об'єднаної палати, Великої палати Верховного Суду України, рішення та інші документи Конституційного Суду України.

Об'єкт і предмет дослідження визначені правильно, а саме: об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у зв'язку з

незаконним затриманням, приводом, домашнім арештом, триманням під вартою, а предметом дослідження - кримінально-правова характеристика завідомо незаконних затримання, приводу, домашнього арешту та тримання під вартою.

Дисертант застосував належним чином визначену ним методологічну платформу наукового пошуку. Методи дослідження обрано з урахуванням поставленої мети й задач, об'єкта та предмета дослідження. У своїй більшості вони є цілком прийнятними і дозволяють провести науковий пошук обраного дослідження на відповідному рівні. Завдяки цьому автор обґрунтував низку нових у кримінологічній науці ідей, що розглядаються вперше, а також визначив положення, які в роботі набули подальшого розвитку або удосконалені.

Емпірична база дослідження охоплює «статистичний кейс», матеріали слідчої та судової практики у справах щодо кримінальних правопорушень, які передбачають відповідальність за завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт та тримання під вартою. Обсяг опрацьованих дисертантом даних державної статистичної звітності, практичних матеріалів (матеріалів кримінальних справ), загалом, дали змогу зробити аргументовані висновки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.
Дисертацію виконано відповідно до положень розділу 4 Стратегії сталого розвитку «Україна - 2020», схваленої Указом Президента України від 12.01.2015 №5/2015; розділу 4 Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25.08.2015 №511/2015; Постанови НАН України від 20.12.2013 № 179 «Про Основні наукові напрями та найважливіші проблеми фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних і гуманітарних наук Національної академії наук України на 2014-2018 роки» та рекомендацій Ради президентів академій наук України для ВНЗ щодо виконання досліджень

за Пріоритетними науковими напрямками досліджень (п. 3.4. Політико-правові науки); у межах науково-дослідної роботи Приватного вищого навчального закладу «Львівський університет бізнесу та права». Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради ПВНЗ «Львівський університет бізнесу та права», протокол № 51/3 від 29.10.2015.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації. Дисертація є одним із перших в Україні комплексним акумуляційним дослідженням проблем кримінальної відповідальності за завідомо незаконне затримання, привід, домашній арешт, тримання під вартою.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вони становлять науково-теоретичний і практичний інтерес у науково-дослідній сфері, у правотворчості, у правозастосовній діяльності та у навчальному процесі. Так, основні положення та висновки, викладені у дисертації, можуть бути використано: у науково-дослідній сфері як платформа для наступних загальнотеоретичних та спеціальних наукових розвідок питань кримінального права; навчальному процесі - під час викладання Загальної й Особливої частин кримінального права, а також дотичних навчальних дисциплін (кримінального процесуального права), у процесі написання підручників, навчальних посібників, науково-практичних коментарів, виконання науково-дослідних робіт; нормотворчому процесі - для розробки пропозицій щодо подальшого покращення і вдосконалення чинного кримінального законодавства України; у правозастосовній діяльності правоохоронних органів та суду.

Повнота викладу наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, авторефераті та опублікованих працях. Викладені у вступі та розділах роботи положення, які стосуються постановки проблеми в цілому, окремих її аспектів, переконують в тому,

що відповідні питання є теоретично і практично важливими, фрагментарно розробленими в науці і перспективними для дослідження.

Авторські підходи, висновки та пропозиції дисертант підтверджує науковою дискусією, критичним аналізом поглядів вітчизняних та зарубіжних науковців тощо. Відтак, можна стверджувати, що висновки та рекомендації, сформульовані в дисертації, мають достатній рівень достовірності й обґрунтованості.

Робота містить також теоретичні положення та науково обґрунтовані результати в сфері кримінального права, кримінального процесу, що розкривають важливі науково-прикладні питання, задекларовані в меті дослідження.

Публікації та апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження відображено в десяти наукових працях, а саме: у чотирьох наукових статтях, опублікованих у наукових виданнях України, визнаних фаховими з юридичних наук, одній статті, опублікованій у науковому виданні іноземної держави, яка входить до Європейського Союзу, та у п'ятьох тезах наукових доповідей.

Основні теоретичні положення й результати дисертаційного дослідження доповідались та обговорювались на міжнародних та всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях: «Актуальні проблеми забезпечення захисту прав та свобод людини в умовах інтеграції України в європейський простір» (м. Львів, 29 жовтня 2021 р.); «Дослідження інновацій та перспективи розвитку науки і техніки у суспільстві» (м. Рівне, 25-26 листопада 2021р.); «Сучасні погляди на актуальні питання правових наук» (м. Запоріжжя, 25- 26 листопада 2021 р.); «Актуальні питання юридичної теорії та практики: наукові дискусії» (м. Харків, 3 грудня 2021 р.); «Новітні тенденції сучасної юридичної науки» (м. Дніпро, 4 грудня 2021 р.).

Позитивно оцінюючи науково-теоретичну та практичну значимість дисертаційного дослідження В.С. Затолочного, його актуальність, наукову новизну та можливість використання пропозицій і рекомендацій для побудови ефективної системи кримінально-правової протидії завідомо незаконному затриманню, приводу, домашньому арешту, триманню під вартою, доречно зупинитися на окремих позиціях, які вимагають уточнення, додаткової аргументації, дають можливість для дискурсу, аргументованого обговорення.

1. На сторінці 22 – 23 роботи, автор обґрунтовує свою позицію зверненням до статистичного матеріалу: «Аналіз статистичних показників щодо діяльності правоохоронних органів, звітних доповідей та виступів Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, джерел практики Європейського суду з прав людини вказує на те, що хоч і наявні численні факти порушення права особи на свободу й особисту недоторканність, кількість порушених за такими фактами кримінальних проваджень є дуже незначною, коли порівнювати із загальною кількістю таких порушень, а покарано за таку діяльність осіб взагалі обмаль». Разом з тим, відсутні посилання на відповідні офіційні статистичні платформи, часові (хронологічні) параметри, цифрові дані, яких саме правоохоронних органів показники опрацьовано, тощо.

2. Іноді текст роботи «переповнений» інформацією, матеріалом або загально відомим, не дискусійним або таким, що має опосередкований стосунок до предмету дослідження. До прикладу, детальний опис, перерахунок усіх без винятку повноважень прокурора під час кримінального провадження, під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва - займає у підрозділі 2.4., три сторінки (с. 139 – 141). Або, досліджуючи елементи кримінального правопорушення, передбаченого статтею 371 КК України, автор приділяє надмірну увагу питанням загальнотеоретичного характеру,

загальнотеоретичному розумінню кожного з елементів складу досліджуваного діяння (підрозділ 2.1.).

3. Автор перманентно, виправдано (у контексті предмету дослідження), звертається не лише до питань матеріального права, але й процесуального. Зокрема, основних підстав затримання уповноваженою службовою особою без ухвали слідчого судді, суду, особи, підозрюваної у вчиненні кримінального правопорушення, за яке передбачено покарання у виді позбавлення волі (с. 96 – 97, інші). Доречно й актуально було б наголосити на особливостях провадження таких процесуальних дій в умовах воєнного стану.

4. Розроблено авторський проєкт нової редакції статті 361 КК України, а також проєкт доповнення - статті 361-1 КК України, на що свідчать як самі редакції пропонованих статей, так і пояснювальна записка до проєкту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України» (стосовно кримінальної відповідальності за завідомо незаконне затримання, привід, домашній арешт, тримання під вартою). Одночасно, правильно та виправдано було б надіслати офіційний Лист у Комітет Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності, а отриману відповідь також оприлюднити у додатках.

5. Завжди бажаною, такою що маркерує факт єдності наукових поглядів, позицій дисертанта та його наукового керівника, є наявність спільних публікацій та апробацій матеріалів дисертації. У Списку публікацій за темою дисертації (Додаток В), таких не виявлено.

Зауваження мають, здебільшого, характер побажань щодо подальшого покращення наукової роботи або є дискусійними та такими, що не знижують високого рівня і позитивної оцінки дисертаційного дослідження В.С. Затолочного за темою «Кримінальна відповідальність за завідомо незаконне затримання, привід, домашній арешт, тримання під вартою», що є завершеною науковою роботою, виконаною особисто

здобувачем наукового ступеня у виді кваліфікаційної наукової праці на правах рукопису.

Дисертаційне дослідження містить наукові положення та науково обґрунтовані результати, характеризується єдністю змісту та свідчить про особистий внесок автора у науку кримінального права України. У роботі отримано нові концептуально аргументовані результати, які у сукупності мають істотне значення для теорії й практики кримінально-правової протидії за завідомо незаконному затриманню, приводу, домашній арешту, триманню під вартою.

Дисертація оформлена відповідно до вимог, встановлених пунктами 9, 10, 11 та 12 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор - Затолочний Віталій Семенович - за результатами публічного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 - кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент:

професор кафедри
кримінального права і процесу
Навчально-наукового інституту
права, психології та інноваційної освіти
д.юр.н., професор

О.Г.Колб

Підпис професора кафедри кримінального права і процесу Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти д.юр.н., професора О.Г.Колб засвідчую

Вчений секретар
Національного університету
«Львівська політехніка»

Р.Б.Брилинський